

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

OSUDY NÁCHODSKÝCH LEGIONÁŘŮ V RUSKU

**LIFE STORIES OF LEGIONARIES FROM NÁCHOD REGION
IN RUSSIA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vypracovala: Klára Machková

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.

2022

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 20. 4. 2022

podpis

Děkuji doc. Mgr. Jitce Komendové, Ph.D. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Janu Čížkovi ze Státního okresního archivu Náchod za všechny poskytnuté informace a čas, který mi věnoval.

podpis

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	TEORETICKÁ ČÁST	6
2.1	Začátek první světové války	6
2.2	Vznik České družiny	7
2.3	Vstup do srbské armády	8
2.4	Význam bitvy u Zborova	10
2.5	Říjnová revoluce	11
2.6	Bitva u Bachmače	12
2.7	Postupný odchod československých vojsk do Francie	13
2.8	Čeljabinský incident.....	14
2.9	Konflikty s bolševiky a návrat do vlasti.....	15
3	PRAKTICKÁ ČÁST	17
3.1	Náhodští legionáři v československých legiích v Rusku	17
3.2	Pamětní deska legionářům a Sokolům padlým v první světové válce.....	18
3.2.1	Josef Kňourek	19
3.2.2	Bohuslav Mrština.....	19
3.2.3	Vítězslav Novák.....	20
3.2.4	Augustin (August) Plachý.....	20
3.3	Vzpomínky náhodských legionářů.....	21
3.3.1	Václav Ladislav Holý	21
3.3.2	„Na stráž!“ kolem světa, vzpomínky Václava Holého	22
3.3.3	Zkušenosti s Rusy před vstupem do legií	23
3.3.4	Vzpomínky z legií.....	25
3.3.5	Rudolf Marek.....	28
3.3.6	Příspěvek Rudolfa Marka v Lidových novinách	29
3.3.7	Vzpomínky na působení v Ačinsku	29
3.3.8	Antonín Petřů.....	31
3.3.9	Příspěvky ve vlastivědném sborníku	31
3.3.10	Vzpomínky Antonína Petřů	32
4	ZÁVĚR.....	34
5	RESUMÉ.....	36

LITERATURA	41
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	42

1 ÚVOD

Československé legie bezesporu značně přispěly k formování a vzniku samostatného Československého státu. Českoslovenští legionáři bojovali ve Francii, Itálii a Rusku. Ve své bakalářské práci se budu zaměřovat na legionáře působící ve službách československých legií v Rusku, konkrétně na náchodské rodáky.

Cílem mé bakalářské práce bude zmapování osudů náchodských rodáků působících v československých legiích, jejich vzpomínek spojených s Ruskem a vzájemné srovnání zkušeností legionářů. Chtěla bych také poukázat na konkrétní historický odkaz ve městě Náchod spojený s tamějšími legionáři.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se budu zabývat historií československých legií v Rusku, jejich formováním, vznikem a také postupným odchodem z tehdejšího Ruska. Budu se snažit zachytit všechny historické události, které byly pro československé legie důležité. V části praktické se již budu zaměřovat na konkrétní jména náchodských rodáků, jejich osudy a vzpomínky z legií. Budu se zabývat pamětní deskou věnovanou legionářům z Náchodska a poté třem mužům, kteří se o své zážitky z Ruska podělili ve vzpomínkách.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Začátek první světové války

Před vypuknutím první světové války pobývalo na území Ruského impéria přibližně 100 000 Čechů a Slováků. Velká část přišla po roce 1870, jednalo se především o zemědělce, které lákala vidina přidělení volné půdy. Velké procento pobývalo na Ukrajině, především v její volyňské oblasti.¹ Ve větších městech carské říše žili převážně čeští intelektuálové, kteří zastávali pozice učitelů, inženýrů nebo byli zástupci rakouských firem. Ve druhé polovině 19. století se začaly česko-ruské vazby prohlubovat. Co se týče oblasti vzdělávání, „byli do Ruska zváni čeští učitelé klasických jazyků a sokolské tělesné výchovy, schopným mladým Čechům byla nabízena možnost studia v Rusku, aby tam potom zůstali pracovat.“²

Češi zde také zakládali krajanské spolky, část z nich měla politický charakter a orientovala se především monarchisticky. Tehdejšímu carskému režimu působení československé menšiny nijak nevadil. Naopak mu vyhovovalo, že spolky později ovlivňovaly politické smýšlení nemalé části krajanů.

Většina ruských občanů si případný světový válečný konflikt nepřipouštěla. Když k válce opravdu došlo, tehdejší ruský car Mikuláš II. danou skutečnost nemohl vnímat pozitivně, jelikož se dalo očekávat, že s touto válkou může skončit dlouhá vláda rodu Romanovců. Nejprve se jí snažil předejít diplomatickou cestou, dokonce „si začal aktivně dopisovat s císařem Vilémem II. a snažil se ho přesvědčit, že musí svého rakouského spojence přivést k rozumu.“³ Menší procento však válku očekávalo, považovalo ji za nevyhnutelnou a dokonce nezbytnou. K této skupině patřili také čeští zástupci v Ruském impériu.

Krajanské spolky byly orientovány monarchisticky a proruský, a tak není žádným překvapením, že na začátku války ihned začaly podporovat carské Rusko. Představitelé

¹ O dějinách volyňských Čechů pojednává trilogie stejnojmenných knih Jaroslava Vaculíka. V knize *Dějiny volyňských Čechů I (1868–1914)* autor v šesti kapitolách popisuje témata týkající se přistěhovalectví a demografických poměrů, hospodářský, kulturní a společenský život volyňských Čechů, ale také například náboženské poměry, školství a život politický.

² MURATOV, Alexandr a Dina MURATOVA. *Osudy Čechů v Rusku, 19.–20. století: cesta z Kyjeva do Vladivostoku*. Praha: Scriptorium, s. 11.

³ ZUBOV, Andrej. *Dějiny Ruska. 20. století I*. Praha: Argo, 2017, s. 273.

těchto spolků založili Radu Čechů na Rusi a později ji přejmenovali „na Svaz českých spolků na Rusi. Rada jako vrcholný orgán zpočátku reprezentovala český odboj v Rusku.“⁴

Významnou roli na začátku první světové války v Rusku hrála rovněž jednotka známá pod názvem Rozvědka. Jednalo se o vojenskou zpravodajskou službu, kterou zřizovala samotná vláda. Nepůsobila pouze v Rusku, ale rozšířila se i do zahraničí. Po dlouhou dobu ji zastíňovala tzv. Ochranka, jejíž členové se rozrůstali s přibývajícím hrozbou atentátu na cara.

Než začala první světová válka, působilo více než tisíc agentů ruských tajných služeb v Haliči, ve východním Prusku, ale také na území Rakouska-Uherska. Dá se říci, že o národnostních a sociálních problémech Rakouska-Uherska věděli tito ruští agenti více než úředníci sídlící ve Vídni. Agenti mapovali hlavně nejslabší místa R-U, kterými byly oblasti s vysokým počtem slovanských obyvatel. Činili tak, neboť zde byla myšlenka panslavismu a víra v osvobození Ruskem nejsilnější.

Rozvědka byla důležitá pro vznik manifestu České družiny, jež později sloužila základem československých legií v Rusku. Stěžejní roli rovněž Rozvědka sehrála v počátcích války proti Rakousko-Uhersku, který byl takřka v její režii.

2.2 Vznik České družiny

Česká družina jakožto „zvláštní výzvědná a propagandistická jednotka ruské armády v síle praporu“⁵, vznikla 12. srpna 1914. Pojmenování tohoto uskupení „pochází od jména ruských domobraneckých jednotek, kterých jinak vzniklo v carské armádě do konce války několik set.“⁶ Počet vojáků, kterým měla Česká družina disponovat, se pohyboval okolo 1096, na začátku války to však bylo o hodně méně. Za vznikem České družiny stál generál Nikolaj Alexandrovič Chodorovič, jejím základem bylo 720 dobrovolníků, kteří se nazývali Starodružníci. Takto byli označováni všichni příslušníci České družiny, kteří do ní vstoupili v srpnu 1914.

⁴ Dostupné z: doi:<http://www.vhu.cz/prvni-dobrovolnici-v-rusku-vznik-a-bojova-cinnost-ceske-druziny/>

⁵ Tamtéž, s. 10.

⁶ Dostupné z: doi:<https://temata.rozhlas.cz/ceska-druzina-jeji-zrod-a-prvni-boje-ceskych-vlastencu-v-rusku-8110202>

Členové České družiny za sebou většinou měli službu v rakousko-uherské armádě a přirozeně ovládali němčinu, díky čemuž mohli získávat cenné zprávy. Rusům se proto hodili při vyslýchání rakouských zajatců, a působili tak mnohdy jako tlumočníci. Ve vyšších pozicích byla však o Čechy nouze, a do funkcí důstojníků a poddůstojníků museli být dosazováni ruští velitelé.

Jelikož se činnost Čechů osvědčila, zájem o rozšiřování České družiny rostl. Novými členy se měli stát čeští zajatci, jejichž počet se neustále zvyšoval. „Nábor mezi zajatci byl povolen pouze mezi těmi vojáky rakousko-uherské armády, kteří byli zajati na úseku 3. ruské armády, a to za předpokladu, že se dobrovolně přihlásí přímo na frontě, ihned po příchodu do zajetí.“⁷ Nábor však mnoho nových členů do České družiny nepřinesl, a to ze dvou důvodů. Prvním z nich byla podmínka pro přijetí, kterou bylo ruské státní občanství. „Závazná ustanovení mezinárodního práva, která nebyla ruská vláda ochotna porušit, totiž zakazovala budovat vojenské útvary ze zajatých příslušníků nepřátelských států.“⁸ Důvodem druhým byly traumatické vzpomínky na začátek války, kvůli kterým zajatci nechtěli vstupovat do České družiny a stát se tak součástí carské ruské armády.

V lednu roku 1916 se však Česká družina rozrostla o střelecký pluk. V květnu se družina rozrostla o střeleckou brigádu o dvou plucích. Ruští velitelé se v té době sice rozhodli nejednotnou Českou družinu spojit v ucelenou skupinu schopnou boje, ta však nadále spadala pod ruskou armádu a byla pod přísahou carovi.

2.3 Vstup do srbské armády

Čeští a slovenští zajatci do Československé střelecké brigády vstupovali pouze ojedinele. Odrazovala je povinnost ruského státního občanství a chtěli také hlavně válčit za svou vlast, a ne za tu ruskou. V této době existovala možnost přihlásit se „do srbské královské armády, která na základě srbsko-ruské dohody z počátku války verbovala do svých řad v ruských zajateckých táborech rakousko-uherské zajatce všech slovanských národností, i když největší zájem pochopitelně projevovala o rakouské Srby.“⁹ Navíc nebylo potřeba žádat o srbské občanství.

⁷ PICHlíK, Karel, Bohumír KLÍPA a Jitka ZABLOUDILOVÁ. *Českoslovenští legionáři, 1914-1920*. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 29.

⁸ Tamtéž, s. 54.

EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. Brno: CPress, 2018, s. 48.

Na začátku roku 1916 tak vznikla I. srbská dobrovolnická divize v tehdy ruském městě Oděsa. V srbské dobrovolnické divizi působili srbsští důstojníci, jihoslovanští (chorvatští, slovinští, srbsští atd.) zajatci a také bývalí vojáci armády Rakouska-Uherska. Jednalo se o zahraniční jednotku srbské královské armády.

Do srbské královské armády se přihlásilo mimo jiné mnoho československých důstojníků, jimž bylo srbskou divizí zaručeno uznání jejich minulých postavení z rakousko-uherské armády. Čeští a slovenští členové tehdejší srbské armády se účastnili bojů v rumunské Dobrudži a také na soluňské frontě v Řecku, a to mezi lety 1916 a 1918.

Co se týče bojů v Dobrudži, srbská armáda bojující proti německo-bulharsko-tureckému vojsku úspěšná nebyla, kvůli nedostačující výzbroji, a ne příliš kvalitní výstroji, přišla o značnou část mužů. Čeští důstojníci však v těchto těžkých bojích nabyli bohatých bojových zkušeností, jež poté využili v legiích ve Francii, Rusku a Itálii. V Rumunsku bojovali také mladí důstojníci, kteří poté veleli některým nižším legionářským jednotkám. Tyto zkušenosti však byly získány výměnou za obrovské ztráty. „Ze 42 padlých důstojníků bylo 10 Čechů. Z mužstva padlo dalších asi 50 vojáků české národnosti, zhruba osm desítek jich bylo vyznamenáno. Dobrudžské bojiště je pro československý odboj stejným pojmem jako Zborov...“¹⁰

Čeští a slovenští vojáci, kteří po bojích ve službách srbské královské armády nepřešli ve druhé polovině roku 1916 v Rusku do 1. československé brigády, se v roce 1917 v rámci srbské divize zúčastnili ještě střetů na soluňské frontě. Z Řecka byli na žádost Československé národní rady přesunuti do Itálie a Francie.

Působení Čechoslováků v srbské královské armádě nepatří mezi nejznámější legionářskou kapitolu, ale bezpochyby hrálo důležitou roli v pozdějším formování československých legií.

¹⁰ Dostupné z: doi:<http://legie100.com/vystavy/cesti-dobrovolnici-v-srbskem-vojsku/>

2.4 Význam bitvy u Zborova

Proces formování československých legií v Rusku urychlily dvě významné události. První z nich byla bitva u Zborova, probíhající na začátku července roku 1917.

V roce 1917 vstoupily Spojené státy americké do války, což posílilo očekávání vítězství Dohody. Panovala však obava, že boje na východní frontě ustanou, v důsledku čehož budou německé a rakousko-uherské jednotky přesunuty na fronty jiné. Díky zpravodajským službám existovaly informace o špatném stavu ruské armády a nejspíše v Paříži a v Londýně bylo rozhodnuto o tom, že vítězství by značně upevnilo pozici tehdejší Prozatímní vlády. Prozatímní vláda chtěla také dokázat, jak je pro ni důležitý požadavek týkající se míru bez anexí a reparací, a proto byla vytvořena tzv. ofenziva Kerenského (předseda Prozatímní vlády).

V době vzniku Kerenského ofenzivy se ruská armáda nenacházela v dobrém stavu. Rusové byli špatně vyzbrojeni a ani morálka vojáků nebyla na vysoké úrovni. Neměli důvěru k důstojníkům, chyběl jim vojenský duch a ochota válčit. Vojáci se mezi sebou dokonce domlouvali, zdali uposlechnou, či naopak neuposlechnou, rozkazů výše postavených. Zdálo se tak proto skoro nemožné vytvořit úspěšnou ofenzivu. Kerenský se však sám postavil do čela této operace, a dokonce se vydal na frontu, aby podpořil vojáky a získal nové dobrovolníky.

Této příležitosti využili Čechoslováci, kteří na rozdíl od ruských vojáků chuť bojovat měli. Zúčastnit se Kerenského ofenzivy jim bylo opravdu umožněno a 2. července 1917 nastoupili do bojů u Zborova, kde stáli proti rakousko-uherským vojákům. Čechoslováci zde vyhráli významnou bitvu, a to hlavně díky způsobům boje. „Šlo zejména o vynikající souhru menších úderných skupin (6–12 mužů), které postupovaly s maximálním využitím terénu. Prudká rychlost jejich pohybu na bojišti paralyzovala nepřítele a zaskočila současně i velení na ruské straně. Čs. brigáda nastoupila do boje bez jakéhokoliv výcviku v zákopovém boji. Její bojovníky charakterizoval výjimečný bojový elán a vysoký smysl pro efektivní improvizaci v boji.“¹¹

V tomto boji přišlo o život 167 mužů, počet raněných byl okolo tisíce. Československá jednotka však byla oproti mnoha jiným jednotkám ruské armády schopna boje a byla velmi úspěšná.

¹¹ Dostupné z: doi:<http://www.vhu.cz/zborov-bitva-ktera-cs-vojakum-vydobyla-respekt/>

Velký význam pro tuto jednotku mělo to, že poprvé měl československý vojenský útvar na starosti samostatný frontový úsek. Tato skutečnost byla velmi podstatná pro ruské legie, které doposud bojovaly pouze v půlrotách a četách v pozici rozvědků. Československá brigáda tak po několika staletích válčila jako český bojový útvar.

Pro vznik československých legií měl obrovský význam fakt, že díky úspěchům Čechoslováků u Zborova povolil Kerenský neomezený nábor dobrovolníků, především z řad rakouských zajatců. V září 1917 vznikla 1. čs. střelecká divize, ve stejném roce rovněž také záložní brigáda na Ukrajině.

Vrcholem náboru nových členů byl vznik Československého armádního sboru. Byl založen v říjnu roku 1917 a jednalo se o sbor „v síle 40.000 mužů, s osmi střeleckými pluky, dvěma dělostřeleckými brigádami a příslušnými technickými formacemi.“¹² Československý armádní sbor spadl pod Odbočku Národní rady československé, v jejímž čele stál Masaryk.

2.5 Říjnová revoluce

Druhou významnou událostí, která měla vliv na osud československých legií v Rusku, byla říjnová revoluce.

Bolševici ve světové válce na straně Dohody nechtěli již dále setrvávat a slibovali uzavření míru. Jejich říjnový převrat finančně podporovalo Německo v čele s Vilémem II. Bolševici za německou finanční podporu uzavřeli příměří s Ústředními mocnostmi. Uzavření Brestlitevského míru mělo vliv na vznikající Československý armádní sbor, který byl vojskem Dohody. Již tehdy tedy bylo jasné, že tento československý vojenský útvar bude muset Rusko opustit.

Rusko bylo v té době vyčerpané válkou a prozatímní vláda, se kterou Čechoslováci spolupracovali, ztrácela své postavení. Vedení československého odboje však rozhodlo, že s přicházejícím vnitřním ruským konfliktem musí zůstat přísně neutrální. Čechoslováci chtěli bojovat hlavně za Československou republiku, a ne za jednu ze stran účastnicí se ruské občanské války.

Jelikož napětí v Rusku stále narůstalo, bylo jasné, že armádní sbor nebude v zemi moci dál zůstat, a proto bylo (od ledna již s bolševickou vládou) vyjednáváno přesunutí jeho části do Francie. Českoslovenští vojáci se také obávali, že v případě mírové dohody

¹² Dostupné z: doi:<http://www.vhu.cz/vznik-ceskoslovenskeho-armadniho-sboru-v-rusku/>

existuje možnost jejich vydání Rakušanům či Němcům. Dále jim hrozilo odzbrojení z ruské strany. Na druhou stranu byl však o československé vojáky v roce 1918 zájem a mnozí přemýšleli, jak potenciál našich vojáků využít ve svůj prospěch a získat nad nimi kontrolu.

V době probíhající bolševické revoluce pobýval československý armádní sbor na území Ukrajiny, což se později ukázalo jako velký problém. Ukrajina tehdy vyhlásila nezávislost a moc tam převzala Centrální rada. Na začátku února však bolševici obsadili Kyjev a Ukrajinci hledali pomoc u německých vojsk, která jim vyhověla. Pro Československý armádní sbor představovala tato situace obrovskou hrozbu, a tak muselo čtyřicet tisíc československých vojáků před postupujícími Němci Ukrajinu opustit.

2.6 Bitva u Bachmače

Na začátku ofenzivy Ústředních mocností se I. divize Československého armádního sboru nacházela „na západní Ukrajině, v oblasti Žitomiru. Odtud musela ustupovat směrem na Kyjev a Priluky, a po cestě svádět ústupové boje s rychle postupujícími Němci.“¹³ II. divize v tu dobu pobývala na levobřežní Ukrajině a musela udržet ústupovou cestu pro I. divizi.

K významnému střetu s německými vojsky došlo u Bachmače, což byl tehdy největší železniční uzel na Ukrajině. Zde se křižovalo pět tratí a vedla tudy cesta do centrálního Ruska. Německá vojska do tohoto severního ukrajinského města postupovala z Kyjeva a také z běloruského Gomelu. Pro československé jednotky bylo nesmírně důležité, aby se Němcům ubránily, a mohly tak pokračovat dále na východ.

K prvním srážkám s Němci došlo „8. března 1918; podařilo se je zastavit jen 55 verst severně od Bachmače na stanici Česnokovka.“¹⁴ Němci sice měli početní i materiální převahu, ale i tak je Čechoslováci dokázali úspěšnými protiútoky zatlačit zpátky. 11. března bylo z československé strany nabídnuto dočasné příměří, po čas kterého by Němci umožnili československým plukům odjet dále na východ. Tento návrh však nebyl přijat, a tak docházelo k dalším útokům, které ale československé jednotky také dokázaly odvrátit. 13. března se jednotkám legií podařilo konečně přes železniční uzel Bachmač směrem na Konotopy odjet.

¹³ Dostupné z: doi:<http://www.vhu.cz/exhibit/ruske-legie-v-bitve-u-bachmace-1918/>

¹⁴ PICHLÍK, Karel, Bohumír KLÍPA a Jitka ZABLOUDILOVÁ. *Českoslovenští legionáři, 1914-1920*. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 141.

Bitva u Bachmače byla pro Čechoslováky důležitá v tom, aby mohli dále pokračovat na východ do Ruska. Nejednalo se o velkou operaci, šlo pouze o udržení železničního uzlu, než odjedou všechny vojenské transporty. Vyznamenaly se zde hlavně jednotky II. divize, především 6. československý střelecký pluk a 7. československý pluk. Nejvýraznějšími postavami byl kapitán Kadlec, který byl v bojích zraněn, dále například štábní kapitán Krejčí. „Kromě uvedených pěších jednotek výrazně zasáhlo do bojů i nové zformované dělostřelectvo I. divize.“¹⁵ Ukázalo se také, že jednotky II. československé střelecké divize jsou ochotny obětovat své životy za životy druhých. Tento fakt jistě vedl ke scelení celého sboru, což bylo důležité v dalších bojích s bolševiky.

Vítězství proti Němcům u Bachmače bylo významným posunem směrem ke vznikajícímu Československu. Boje se však neobešly bez ztrát, československé ztráty se pohybovaly okolo 300 mužů.

2.7 Postupný odchod československých vojsk do Francie

Jakmile se československé legie dostaly přes hranice Ukrajiny, začali narážet „na nedůvěru místních sovětů, u nichž vyzbrojené a dobře organizované československé jednotky vyvolávaly strach.“¹⁶ Obavy z Čechoslováků se mohly zdát jako oprávněné. Byla to početná, schopná a ozbrojená armáda. Sověti nemohli tušit, nepřidá-li se na stranu odpůrců bolševické revoluci.

Českoslovenští legionáři si byli vědomi své síly. Jejich síla však byla podmíněná také zbraněmi. Bez nich by se nemohli účelně bránit, což představovalo za stále probíhající první světové války obrovský problém. Sověti o odzbrojení Čechoslováků přemýšleli, jelikož podle práva byly československé zbraně vlastně majetkem ruského státu.

V polovině března 1918 však zástupci Masarykovy Národní rady československé dokázali přimět Leninovu vládu v Moskvě k uzavření dohody o urychleném odchodu Československého armádního sboru z Ruska do západní Evropy. Cesta měla vést po železnici přes celou Sibiř a dále do přístavu ve Vladivostoku.

Trasa vedoucí přes celé Rusko se jevila jako jediná možná. Na západě totiž pobývaly Centrální mocnosti, se kterými se Čechoslováci jistě znovu střetnout nechtěli. Možná kolize hrozila také při evakuaci přes Archangelsk, proto byla i tato varianta zavržena.

¹⁵ Dostupné z: doi:<http://legie100.com/vystavy/bachmac-1918/>

¹⁶ PICHLÍK, Karel, Bohumír KLÍPA a Jitka ZABLOUDILOVÁ. *Českoslovenští legionáři, 1914-1920*. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 142.

Než se československé legie vydaly do Vladivostoku, musely v ruském městě Penza odevzdat bolševikům své zbraně. „V souladu se Stalinovou smlouvou disponovaly pouze zbraněmi na přímou ostrahu vlaků.“¹⁷

Na začátku cesty legionářů vypadalo vše téměř hladce, k žádným incidentům nedocházelo. To se ale brzy změnilo. Transport se postupně začal zpomalovat, stávalo se, že ešalony (vojenské vlaky, pomocí nichž se českoslovenští legionáři dopravovali) musely na jednotlivých stanicích dlouho čekat. To samozřejmě nepřidalo na náladě legionářů, kteří se domnívali, že nejde pouze o náhodu. Postupně přibývaly další události, které Čechoslováky zneklidňovaly. Příkladem může být naléhání německého velvyslanectví „na sovětskou vládu, aby ihned propustila a dopravila do vlasti více než půl miliónu německých a rakousko-uherských zajatců, protože je oba generální štáby nutně potřebují na západní a italské frontě.“¹⁸ Poslední kapkou pro napjaté vztahy mezi československými legiemi a sovětskou vládou však byla zpráva že se v Moskvě chystá vznik Československé armády.

2.8 Čeljabinský incident

V polovině května roku 1918 došlo v ruském městě Čeljabinsk ke konfliktu mezi československými legiemi a bolševiky. Legionáři tehdy čekali na další transport do Čeljabinsku. Nebylo to však tak, že by žádné vlaky nejezdily. Konkrétně 14. května kolem českých legionářů projížděl vlak s německými a rakousko-uherskými zajatci, z něhož vylétl kus předmětu, který těžce zranil dobrovolníka Františka Ducháčka, jenž málem přišel o život.

Vlak se zajatci byl zastaven a českoslovenští legionáři začali hledat viníka této situace. Do vyšetřování zasáhl také zástupce sovětu, ale ukázalo se, že je naprosto nekvalifikovaný. Zajatci odmítali delikventa ze svých řad vydat, poté mezi nimi ale proběhla šarvátka a následně viníka Čechoslovákům vydali. Došlo k lynčování, na jehož prošetřování se podílel také čeljabinský sovět. Ve své vyšetřovací komisi vydali žádost, aby „odešlo ráno 17. května 1918 do města dobrovolně a beze zbraně k výslechu deset mužů ze stráže

¹⁷ Dostupné z: doi:<http://www.vhu.cz/incident-zazehl-jiskru-ze-ktere-vzesel-plamen-stretu-legii-se-sovetskou-moci/>

¹⁸ HONZÍK, Miroslav. *Legionáři*. Praha: Novinář, 1990, s. 89.

6. pluku, kteří byli svědky incidentu.“¹⁹ Šlo však o pouhou záminku, jelikož tito muži byli sověty uvězněni. Došlo také k zatčení dalších dvou vojáků, a to konkrétně důstojníků, kteří žádali propuštění již vězněných.

Legionáři žádali na sovětech vydání všech uvězněných Čechoslováků. Sovět však požadavkům nevyhověl, a proto „II. prapor 6. pluku obsadil jih města a IV. prapor centrum a most přes řeku.“²⁰ Bolševici neměli proti československým legiím šanci, byla obsazena obě nádraží a českoslovenští vojáci dokonce získali zbraně (které později odevzdali). Po těchto událostech již bylo legiím vyhověno a uvěznění Čechoslováci byli propuštěni.

Tento incident ještě více zhoršil vztahy mezi československými legiemi a sovětskou vládou. Vedl například k rozhodnutí úplného odzbrojení československých jednotek.

2.9 Konflikty s bolševiky a návrat do vlasti

Na konci května se československé jednotky dozvěděly o nařízení Trockého, které pojednávalo o jejich zrušení a převedení do Rudé armády. Od tohoto okamžiku Čechoslováci nečekali na nařízení Leninovy vlády a rozhodli o odjezdu do Vladivostoku. Trockij v reakci nařídil sovětům, aby bránili československým legiím v postupování na východ.

Na začátku června roku 1918 dobyli Čechoslováci Samaru, kde vznikla ruská demokratická vláda. Další autonomní vláda se zrodila na Sibiři. Bolševici v čele s Leninem se obávali, že by se car mohl dostat do čela protibolševické opozice, a tak ho nechal i s jeho rodinou v červenci v Jekatěrinburgu zavraždit.

Na konci srpna roku 1918 již Čechoslováci ovládali celou Transsibiřskou magistrálu. Lenina podpořila německá a rakouská strana, a mohl tak naplno bojovat proti československým jednotkám. Tzv. povolžská fronta padala do rukou bolševiků, a Čechoslováci tak na začátku října ustoupili na jižní Ural. V souvislosti s tehdejšími událostmi přestávali být českoslovenští vojáci poslušní svým velitelům, což vedlo k sebevraždě plukovníka Jiřího Švece. Tento čin však opět posilnil kázeň vojáků.

28. října 1918 vznikla samostatná Československá republika.

¹⁹ Dostupné z: doi:<http://www.vhu.cz/incident-zazehl-jiskru-ze-ktere-vzesel-plamen-stretu-legii-se-sovetskou-moci/>

²⁰ Tamtéž.

Občanská válka v Rusku však pokračovala. V polovině listopadu roku 1918 proběhl v ruském městě Omsk převrat pod velením viceadmirála Alexandra Kolčaka. Ukázalo se však, že se jeho postupy neliší od těch bolševických. Na jaře roku 1919 převzaly československé jednotky kontrolu nad magistrálou a potlačily také povstání bolševiků na Sibíři. Ti neustále narušovali transport po magistrále a Čechoslováci s nimi museli bojovat.

V roce 1919 proběhla ofenziva Kolačakova a jeho armády, kterou však bolševici dokázali potlačit, a Kolčakova vojska tak musela ustoupit na východ. V souvislosti s těmito událostmi již „ustupující čs. vojsko po několika neúspěšných pokusech 7. února 1920 uzavřelo se sovětskou vládou příměří, čímž si zajistilo již bezproblémovou evakuaci do Vladivostoku.“²¹

Poslední vlak s československými jednotkami odjel z Irkutska 1. března a do konce května 1920 postupovaly všechny jednotky do své vlasti přes Mandžusko a Vladivostok. O transport československých legií se z největší (asi poloviční části) postaraly americké lodě, dále potom britská, japonská, italská a francouzská plavidla. Na přepravě se podílela také československá zaoceánská loď s názvem Legie.

²¹ MOJŽÍŠ, Milan (ed.), & Epocha, N. *Československé legie 1914-1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*. Epocha ve spolupráci s Československou obcí legionářskou. Praha: Epocha, 2017, s. 112.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Náchodští legionáři v československých legiích v Rusku

V československých legiích v Rusku měli zastoupení také rodáci z Náchodska. Pokud budeme konkrétní, ve službách československých legií sloužilo 1134 náchodských vojáků. Mezi nimi bylo mnoho významných osobností jako například Václav Holý (1886–194), Karel Klapálek (1893–1984), Jan Kratochvíl (1889–1975), Rudolf Marek (1885–1953), Zdeněk Němeček (1894–1957), Oldřich Španěl (1894–1963) nebo Bohuslav Všeticka (1893–1942).

Počet padlých (nebo nezvěstných) náchodských rodáků v Rusku je 34. Do této smutné statistiky patří například Antonín Halbich (1897–1918), legionář z Jaroměře, který byl poručíkem 1. úderného praporu ruských legií. Dále potom legionář z Náchoda Bohuslav Mrština (1887–1918). Dalších 8 vojáků zemřelo v důsledku válečných zranění, 19 zahynulo na různé nemoci a 3 legionáře popravili na frontě nepřátelští vojáci.

Pokud jde o významné události v době působení československých legionářů v Rusku, několik náchodských rodáků se zúčastnilo památné bitvy u Zborova, která probíhala 2. července 1917. V této bitvě zahynulo šest náchodských legionářů. Josef Blažek (1887-1917) z České Čermné, Josef Matyska (1893-1917) z Horního Kostelce, Jan Matyska (1891-1917) z Velkého Poříčí, Rudolf Procházka (1892-1917) z České Skalice, Vladimír Sklenář (1893-1917) z Velké Jesenice a Jiří Šimek z Hronova, nezvěstný po bitvě u Zborova.²²

²² Všechny faktické údaje jsou čerpány z knihy VLČKOVÁ, Věra a Jan ČÍŽEK. *Nevrátili se – mrtvi jsou*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017.

3.2 Pamětní deska legionářům a Sokolům padlým v první světové válce

V Náchodě se nachází mnoho pomníků a pamětních desek věnovaných obětem první světové války. Jedním z nich je Pamětní deska legionářům a Sokolům padlým v první světové válce, již můžeme najít před náchodskou Sokolovnou. K události odhalení této desky byl dokonce vydán almanach, který sestavil významný náchodský legionář Rudolf Marek pod názvem *Almanach slavnosti odhalení pamětní desky legionářům a sokolům náchodským*.

Na pamětní desce pracoval sochař profesor Jar. Horejc a firma A. Štolba z Prahy. V levé části desky jsou uvedena jména pěti náchodských legionářů (z toho čtyři legionáři působící v Rusku) a v pravé části se nachází třináct jmen náchodských Sokolů. Deska je rozdělena symbolickou postavou.

Obrázek 1: Pamětní deska. Zdroj: vlastní foto

Obrázek 2: Almanach. Zdroj: vlastní foto

3.2.1 Josef Kňourek

Jména náchodských legionářů jsou na pamětní desce seřazeny podle abecedy. Prvním zaznamenaným legionářem je Josef Kňourek. O tomto legionáři se můžeme dočíst v Almanachu Rudolfa Marka a také v knize *Velká encyklopedie osobností Náchoda* od autorů Václava Sádla a Lydie Baštecké.

Josef Kňourek se narodil 4. února 1884 ve Slavětíně a zemřel 9. září 1918 v ruském městě Trojicko-Savsk. Do legií se přihlásil ve městě Borispol a zařazen byl 7. července 1917. Kňourek se později stal příslušníkem 3. roty 6. střeleckého pluku. Zemřel na mongolské hranici v důsledku otravy krve zapříčiněné zraněním boku a levé ruky a následného neposkytnutí lékařské péče.

3.2.2 Bohuslav Mrština

Dalším legionářem uvedeným na pamětní desce je Bohuslav Mrština. I tento legionář je zaznamenan v Almanachu i ve *Velké encyklopedii osobností Náchoda*. Narodil se přímo v okresním městě Náchod 25. dubna 1887 a zemřel 16. července 1918 ve městě Spaskoje. V ruských legiích působil od roku 1917, byl příslušníkem 11. roty 5. střeleckého pluku. Bohuslav Mrština byl zabit bolševiky.

Obrázek 3: Pamětní deska na rodném domě²³

3.2.3 Vítězslav Novák

Vítězslav Novák se narodil 18. prosince 1897 v Náchodě a zemřel 18. srpna 1918 v ruském Tavatuji. Přihlášku do legií Novák podal v Darnici a byl zařazen 7. července 1917 (ve stejný den jako Josef Kňourek). Nejprve měl hodnost podporučíka, od roku 1918 však podle *Velké encyklopedie osobností Náchoda* působil jako velitel 3. roty ke Kurganskému praporu. Vítězslav Novák byl zastřelen při postupu proti stanici Vrchnějvinskij.

3.2.4 Augustin (August) Plachý

V Almanachu Rudolfa Marka se můžeme dočíst o působení Augustina Plachého ve stanici Tavatuj, která se nachází severně od Jekatěrinburgu. O tomto legionáři také existuje záznam v projektu Ministerstva obrany ČR nazvaném Legie 100. Narodil se 2. února 1885 v Náchodě a zemřel 26. května 1918. Do legií se zapsal v Jekatěrinoslavské gubernii a zařazen byl 7. listopadu 1917. Augustin Plachý byl příslušníkem 7. střeleckého pluku a v květnu 1918 padl v boji ve městě Novonikolajevsk, kde byl také pochován.

²³Foto dostupné z SÁDLO, Václav a Lydia BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda: 600 medailonů již nežijících osobností se vztahem k Náchodu ze všech oblastí života*. Náchod: Město Náchod, 2015, s. 219.

Pamětní deska na počest Bohuslava Mrštiny byla odhalena 2. srpna 1930 na jeho rodném domě v Mlýnské ulici. Deska byla zřízena na námět Josefa Kozla (tehdejšího předsedy Č. O. L. jednoty Náchod). V současné době již rodný dům Bohuslava Mrštiny nestojí.

3.3 Vzpomínky náhodských legionářů

O některých náhodských legionářích byly zpracovány texty na základě jejich vzpomínek, jiní legionáři sepsali své vzpomínky sami. Tak například významnému „Náhodťákovi“ Rudolfu Markovi byla věnována kapitola v knize *Panu profesorovi s úctou: pocta Aleši Fetersovi* od autorky Evy Koudelkové. Osudy legionáře a učitele Rudolfa Marka zde zpracoval Jaroslav Čáp. Ve vlastivědném sborníku *Od kladského pomezí* ročník XVI. 1938–1939 jsou obsaženy vzpomínky Antonína Petřů, rodáka ze Lhoty u Červeného Kostelce. Příkladem legionáře, jenž zpracoval své vzpomínky sám, může být Václav Ladislav Holý, který například pomáhal zakládat Jednotu Československé obce legionářské.

3.3.1 Václav Ladislav Holý

Václav Ladislav Holý se narodil 4. září 1886 v Náhodě. Holý se vyučil prodavačem a s pomocí jeho maminky založil obchod v Klicperově ulici. Během první světové války byl povolán k 18. pluku na haličskou frontu. Zde byl v bojích 10. září 1914 zraněn u polského města Přemyšl, díky čemuž se mohl vrátit do Hradce Králové. Již v polovině dubna roku 1915 však musel zpátky do bojů na frontu. Od června 1917 do listopadu 1920 (kdy byl demobilizován) působil Václav Holý v československých legiích v Rusku.

V roce 1921 pomáhal zakládat Jednotu Československé obce legionářské, kde až do své smrti působil vedoucím funkcionářem. Po dobu 2. světové války řídil v Hradci Králové společně s ostatními legionáři strážní službu významných projektů. V roce 1942 pomohl krajskému tajemníkovi Československé sociální demokracie a redaktorovi Práva lidu Josefu Vaňkovi a ukryl ho na dvoře svého obchodu. Tato pomoc ho však stála život, 2. června 1942 byl zatčen gestapem. 5. června byl Václav Ladislav Holý odsouzen k trestu smrti, dále ke zbavení občanské cti a byl mu zabaven veškerý majetek.

Obrázek 4: Václav Ladislav Holý²⁴

3.3.2 „Na stráž!“ kolem světa, vzpomínky Václava Holého

Jak již bylo uvedeno výše, významný náchodský legionář Václav Ladislav Holý zpracoval své vzpomínky (nejen) z působení v československých legiích v Rusku pod názvem *Se sokolským odznakem "Na stráž!" kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914-1920 jak je zaznamenal náchodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Podle informací z náchodského archivu jsou původní vzpomínky uloženy v rodině Holého. Byly sepsány retrospektivně, ale s nevelkým odstupem od událostí, kdy již mohl alespoň částečně zhodnotit jejich význam. Text je napsán ručně, stránka má průměrně 11 řádků a celkem se jedná o 284 stran na 194 listech. Koženou vazbu provedl v r. 1921 knihař a legionář František Pendl, v té době tedy již byly kompletně napsány.

Vzpomínky Václava Holého byly publikovány v Sborníku Státního okresního archivu Náchod „Stopami dějin Náchodska“. Sborník obsahuje 4 části, do kterých Holý logicky rozdělil své vyprávění. První část popisuje období vypuknutí první světové války, působení Holého v rakouské armádě, první setkání s Rusy a následný útěk do ruského zajetí a činnosti před vstupem do československých legií v Rusku. Ve druhé části se Václav Holý dělí o vzpomínky z ukrajinské fronty a následných bojích na magistrále s bolševiky. Část

²⁴ Foto dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/24192/>.

třetí pojednává o posledním roce ve službách československých legií a postupných přípravách na odjezd do vlasti. Poslední část je již věnovaná popisu strastiplné cesty do vlasti. Na konci sborníku je také zařazen epilog, který fakticky popisuje Holého život a který byl zpracovaný PhDr. Jaroslavem Šulou, CSc.

Celý sborník obsahuje 69 stran a dočteme se v něm nejen o zážitcích a vzpomínkách náchodského legionáře. Text Václava Ladislava Holého obsahuje také mnoho faktických údajů. Holý se zmiňuje například o významné zborovské bitvě, uvádí, kolik nepřátelských okovů československé legie dobyly, nebo například kolik zde bylo zajatců. Z jeho vzpomínek se také dozvídáme například o bitvě u Bachmače, kudy 9. března 1918 Holý projížděl. Navzdory tomu, že se bitvy přímo neúčastnil, informuje, jaké pluky se bojů účastnily, nebo kvůli komu byli Čechoslováci vtaženi do německých spárů.

Václav Holý také popisuje proces demobilizace a odzbrojení. Dočteme se, kdy byla uzavřena smlouva s bolševickou vládou ohledně transportu vojska, jehož byl Holý součástí, kolik zbraní na ochranu si měli vojáci podle rozkazu československému armádnímu sboru ponechat a kolik odevzdat bolševikům.

Vzpomínky nejsou počtem stran nijak rozsáhlé, obsahově jsou však velmi nasycené. Čtenář se dozví, co vše Václav Ladislav Holý po dobu působení v československých legiích zažil a jaké jsou jeho vzpomínky na jednotlivá období, která si může díky jeho přidaným faktickým informacím zařadit do historického kontextu.

3.3.3 Zkušenosti s Rusy před vstupem do legií

Václav Ladislav Holý odjel na frontu podruhé 15. dubna 1915 již s úmysly utéct do Ruska. V této části vzpomínek nedoplňuje žádné faktické informace, jedná se čistě o jeho zážitky.

Na konci května roku 1915 se tedy šel Holý s dalšími vojáky vzdát do ruské vsi, kde na ně Rusové začali střílet a Václav Holý dokonce utrpěl zranění. Ve svých vzpomínkách píše:

„Nechtěl jsem svůj život dát tak lacino. Zvláště, když jdeme s opravdu dobrým úmyslem do zajetí, a mě tak – zklamali.“²⁵

²⁵ HOLÝ, Václav Ladislav. *Se sokolským odznakem "Na stráž!" kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914-1920 jak je zaznamenal náchodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Náchod: Státní okresní archiv Náchod, 1998, s. 15.

Když však Holý řekl ruskému vojákov, že na něj střílet nebude, postarali se o něho, převázali mu rány a dali mu najíst. Václav Holý vzpomíná na okamžik, kde ho Rusové, i přestože se prokázal svým sokolským odznakem a legitimací, nejprve považovali za špiona.²⁶

O zajateckém táboře Václav Holý ve svých vzpomínkách nepíše v dobrém, a to hlavně z důvodu, že se tam ocitl úplně bez peněz. V noci také nemohl spát zimou (pokrývku mu někdo ukradl), byl tam všudypřítomný zápach a nečistota. Z jídla, které zde zajatci dostávali, obvykle mnoho kvůli ostatním hladovým vojákům nezbylo. Z těchto důvodů si Holý našel práci.

V průběhu čtení vzpomínek Václava Holého si nelze nevšimnout, že byl hrdým Slovanem, usiloval o samostatný Československý stát, a Rakousko-Uhersko tak neměl zrovna v lásce. Podle mého názoru byl tento postoj v tehdejší době rozšířený, Čechoslováci chtěli pochopitelně svůj stát a byla také rozvinuta myšlenka tzv. panslavismu, tj. myšlenka jednoty slovanských národů. Jisté není na místě hodnotit náklonnost Holého k panslavismu z pohledu člověka, který žije o sto let později a má tedy jiné zkušenosti s Ruskem, které tehdy Václav Holý mít nemohl.

Václav Holý si pravděpodobně myslel, že jako Slovan bude v Rusku přijímán jako jeden z nich. Z tohoto důvodu tedy jistě není překvapením, že si zaznamenal událost, kterou zažil v jednom ruském městě, kam se vydal za práci. Udivilo ho, že Rusové nazývali jeho i ostatní Čechoslováky, na něž se při jejich příjezdu přišli podívat, „austrijáky“. V této souvislosti Václav Holý považoval za zaznamenáníhodnou také skutečnost, že „nadřízený“ v práci, kterou Holý vykonával, se hned na začátku přiučil od Čechoslováků rakouskému „auf“, tedy ruskému „vstávaj“. Toto slovíčko Holý v následujícím období slyšel nespočetněkrát.

Václav Holý nejprve pracoval na poli, kde kosil trávu. Podle jeho slov se pracovalo každý den kromě nedělního dopoledne. Práce byla velmi náročná a navíc 2 hodiny vzdálená od jejich bydlení.²⁷ V dobrém Holý nevzpomíná ani na již zmíněného ruského „nadřízeného“, který nenechával Čechoslováky ani vyspat. Zmiňuje se o něm dokonce jako o „tyranovi“.

²⁶ Tamtéž, s. 17.

²⁷ HOLÝ, Václav Ladislav. *Se sokolským odznakem "Na stráž!" kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914-1920 jak je zaznamenal náhodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Náchod: Státní okresní archiv Náchod, 1998, s. 17.

Holý očekával, že s nimi Rusové budou zacházet jinak, mnohem lépe. Kvůli nespokojenosti s prací bez platu se dostal dokonce na necelý týden do „tůrmy“. Zde musel pobývat s vandráky, kydat hnůj, štípat a řezat dřevo. Ve vzpomínkách Holý píše:

„Přišel ‚nadziratel‘, vyptával se nás. Já řekl, co jsem uměl ‚parusky‘, že jsme Slované, Češi. Že jsme si představovali lepší zacházení s námi, zvláště, když jsme přišli sami dobrovolně ‚do plenu‘, tj. do zajetí.“²⁸

3.3.4 Vzpomínky z legií

Ve vzpomínkách z období působení Václava Holého v československých legiích nalezneme jak zaznamenané události, které prožil, tak i faktické údaje týkající se bitev, dohod nebo například padlých legionářů, které Holý znal.

Václav Ladislav Holý vstoupil do legií 21. června 1917 a byl zařazen ke 3. pluku „Jana Žižky z Trocnova“. 12. srpna 1917 odjel (tehdy ještě s maršovou rotou) do města Polonnoe ve Volyňské gubernii na ukrajinskou frontu. Kvůli německému postupu museli vojáci ustupovat ke Kyjevu a absolvovat vyčerpávající pochody. Tento stav neulehčovala ani situace s jídlem, kterého měli vojáci nedostatek. Naštěstí jim pomohli místní obyvatelé:

„Všechny čtyři pluky živil hlavně obyvatelé, kteří z nás měli nejprve hrozný strach, ale když viděli, že jsme hodní, sami nám nabízeli chléb, sádlo, mléko, brambory a jiné potraviny. Těm musíme především být vděční, že za našeho 18-denního pochodu nebylo slyšet slovo ‚hlad‘.“²⁹

I přesto, že českoslovenští legionáři museli v Rusku zdolávat těžké překážky, vypořádávat se s nedostatkem jídla a nepřátelskými vojáky, Holého projev ve vzpomínkách na mě působí odhodlaně. Domnívám se, že odvaha legionářů bojovat za samostatný československý stát byla obrovská a pomáhala našim vojákům překonávat již zmíněné překážky. Jistě jim sílu dodávaly také četné úspěchy, jichž dosahovali.

Československé legie musely postupovat dále na východ, jelikož byl v březnu roku 1918 podepsán brestlitevský mír a Rusku již vládli bolševici. Václav Holý ve svých vzpomínkách přidává komentář k tomuto míru, jenž ukončil působení Ruska v první

²⁸ HOLÝ, Václav Ladislav. *Se sokolským odznakem "Na stráž!" kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914-1920 jak je zaznamenal náchodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Náchod: Státní okresní archiv Náchod, 1998, s. 18.

²⁹ Tamtéž, s. 28.

světové válce. Vyjadřuje se o něm jako o „hanebném“ a dodává také, že v souvislosti s ním (mírem) bylo Rusko prodáno Němcům.

Co se týče bolševické vlády, ta požadovala úplnou demobilizaci československých jednotek. Holý vzpomíná na neorganizované odbavování vlaků, při kterých se vůbec nebraly v potaz pokyny z hlavního města:

„Kupříkladu jestli samarsko-zlatouústská dráha dala pokyn, aby byly denně propouštěny čtyři naše vlaky, tak ředitelství drah v Omsku propouštělo jen tři, anebo činilo své dovození v závislosti na možnostech Amurské dráhy.“³⁰

Postup směrem na východ se však dalo alespoň trochu urychlit úplatky, které přijímali dokonce i komisaři. Václav Holý vzpomíná v tomto ohledu na Rusy takto:

„Za peníze a za úplatek šlo v Rusku všechno nemožné. A když jsi přidal ještě butelku vodky, snad by ti prodal i svého bratra nebo ženu.“³¹

Při postupování však legionáři museli absolvovat boje s bolševiky, ve kterých byli většinou úspěšní, a dokonce se jim dařilo zabírat některá ruská města. Tamní obyvatelé je vítali jako osvoboditele, byli vděční za „osvobození od bolševických tyranů, kteří jen jim vše brali, kradli a kde koho zabíjeli.“³²

Holý v této části také popisuje náladu v tehdejší ruské společnosti na následujícím příkladu: Čechoslováci ve vesničce u Jekatěrinburgu potkali mnoho modlících se žen s obrazy svatých. Byly vystrašené, našich legionářů se bály, nevěděly, co od nich čekat. Ženy měly strach, že je Čechoslováci zabijí, a tak jim ukazovaly své malé děti, aby je ušetřili.³³ Celá tato situace působila na Václava Holého hrozně, jak poznamenal ve svých vzpomínkách. Když však ženy zjistily, že jim ze strany československých legionářů nic nehrozí, pohostily je a ráno odvezly do Jekatěrinburgu, kde byli českoslovenští znovu velkolepě vítáni a pohoštěni.

Před odjezdem z Ruska Holý také vzpomínal na sibiřskou vládu, kterou vinil z vítězství bolševiků na tamějším území. Podle něho byla morálka v „sibiřském vojsku“ na bodu mrazu, nikdo z nich nechtěl proti bolševikům bojovat a někteří se chtěli pouze

³⁰ HOLÝ, Václav Ladislav. *Se sokolským odznakem "Na stráž!" kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914-1920 jak je zaznamenal náhodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Náchod: Státní okresní archiv Náchod, 1998, s. 30.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, s. 33.

³³ Tamtéž.

„vyšvihnout“. Václav Holý také vinil sibiřskou vládu z toho, že se ani nedokázala postarat o své raněné a mrtvé. Ve vzpomínkách píše:

„Byly to hrozné obrázky, jak se stará sibiřská vláda o své bojovníky. Ne, zde ti lumpové nechtěli, aby vše pomřelo a aby sami mohli peníze ‚progulovat‘ v Irkutsku, kde si zatím bezstarostně žili, hýřili nemravným životem, kde se ženský svět odíval jen do hedvábí. Naproti tomu kdo viděl ve vlcích ty šedivé kostlivce, zmučené, utýrané, ten svíral pěstě a chtělo se mu zabít každého toho bezohledného sobce na setkání.“³⁴

Myslím si, že z této části vzpomínek si můžeme udělat představu o rozdílu ve smýšlení našich vojáků a vojáků ruských. Mezitím, co Holého nenechávalo chladným zacházení se zemřelými ruskými vojáky, sibiřská vláda za ně necítila žádnou zodpovědnost. Podle mého názoru můžeme tento „model“ vidět napříč celou historií a vlastně i v dnešní době. Rusové vždy spoléhali na velký počet svých vojáků a lidský přístup ke ztrátám se velmi lišil od přístupu našeho, západního.

Holý píše, že zraněným vojákům nepomohli ani místní obyvatelé. Nevzpomíná si, že by někde viděl ruského člověka, jak nabízí jídlo nemocným vojákům. Píše, že srdce obyvatel byla zatvrdlá a zajímali je jen peníze, nikoli potřeby vojska.³⁵

Ze vzpomínek náchodského rodáka a československého legionáře Václava Ladislava Holého si můžeme zčásti udělat představu také o atmosféře v tehdejšímu Rusku. V částech týkajících se Holého působení v legiích se několikrát setkáváme se skutečností nízké morálky v ruské armádě. Díky ní například dostali českoslovenští legionáři velkou důvěru v bitvě u Zborova. Ruská armáda také podle vzpomínek Holého nebyla schopna bojovat s bolševiky, kteří se postupně dostávali k moci. Naopak, legionáři společně s Václavem Holým proti bolševikům zdatně bojovali, zabírali města a získávali pod svou kontrolu velkou část transsibiřské magistrály.

O civilistech, běžných obyvatelích tehdejšího Ruska, Holý píše různé záznamy. Na jedné straně se dozvídáme o jejich strachu z bolševiků a v souvislosti s tím i před všemi ostatními vojáky. Tito jsou však velmi pohostinní, i přesto, že sami nežili v blahobytu, jak lze z historických souvislostí dovodit. Na straně druhé však Rusové nebyli ochotní proti

³⁴HOLÝ, Václav Ladislav. *Se sokolským odznakem „Na stráž!“ kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914-1920 jak je zaznamenal náchodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Náchod: Státní okresní archiv Náchod, 1998, s. 46.

³⁵ Tamtéž.

bolševikům bojovat, poskytnout jídlo svým vlastním vojákům, dokonce jim ani pomoci v krizové situaci.

3.3.5 Rudolf Marek

Rudolf Marek pochází z obce Bystré, část svého života však strávil v Náchodě. Narodil se 18. dubna 1885 do katolické rodiny. Marek studoval na České vysoké škole technické v Praze, poté na Univerzitě Karlově v Praze. Za první světové války byl povolán na východní frontu do Haliče, kde byl podporučíkem v 18. pěším pluku. Zřejmě v srpnu 1914 byl zajat, a dostal se tak až do města Semipalatinsk, které se nachází na ruském území u čínských hranic. Ačkoliv byl Rudolf Marek stále zajatcem, využíval zde své profese pedagoga, připravoval tamější studenty k maturitě z matematiky.

Do legie Rudolf Marek vstoupil 12. května 1918, byl přidělen k 11. střeleckému pluku. Ze života v legiích toho o Markovi není moc známo. O některé vzpomínky se však podělil v týdeníku Lidové noviny. Zde popisuje například své povolání do města Ačinsk.

Rudolf Marek z Ruska odplul v 31. transportu a do vlasti se vrátil 1. srpna 1920, k tomuto datu také skončil ve službách československých legií.

Po návratu do vlasti působil Rudolf Marek jako pedagog. Co se týče Markovy legionářské činnosti „ve výslužbě“, podílel se na založení Nezávislé jednoty československých legionářů v Náchodě, která vznikla na konci ledna roku 1930. Zde v letech 1930–1938 vykonával pozici prvního předsedy. Rudolf Marek se také v srpnu roku 1931 účastnil odhalení pamětní desky na náhodské sokolovně věnované náhodským legionářům a sokolům. Dále přispíval do týdeníku Lidové proudy.

Obrázek 5: Rudolf Marek³⁶

3.3.6 Příspěvek Rudolfa Marka v Lidových novinách

O Rudolfovi Markovi se můžeme dočíst v knize *Panu profesorovi s úctou: pocta Aleši Fettersovi* od autorky Evy Koudelkové, kde jeho život podrobně popsal Jaroslav Čáp. Co se týče působení Rudolfa Marka v československých legiích v Rusku, není toho bohužel příliš známo. Marek však přispíval do týdeníku *Lidové noviny*, kde některé své zážitky z Ruska popsal. Část jeho vzpomínek byla zveřejněna v již zmíněné knize Evy Koudelkové. Tato část se týká působení v sibiřském městě Ačinsk (Marek se o tomto městě ve svých vzpomínkách vyjadřuje jako o „Ančinsku“, jedná se zřejmě o chybu.). Z krátkého úryvku lze říci, že se Rudolf Marek snažil hlavně zachytit krajinu, popsat prostředí, ve kterém s ostatními legionáři bojovali proti bolševikům. Marek při popisu využívá také přirovnání (která se například u Václava Ladislava Holého nevyskytovaly), díky čemuž je text pro nás více čtivý a zajímavější.

3.3.7 Vzpomínky na působení v Ačinsku

Vzpomínky Rudolfa Marka v *Lidových novinách* zachycují boje legionářů s až 10 000 povstalci. Dozvídáme se, že naši legionáři bojovali daleko od transsibiřské magistrály, kde museli pokořovat velmi náročnou krajinu. Marek píše:

³⁶ Foto dostupné z: Obrázek 2: KOUDELKOVÁ, Eva. *Panu profesorovi s úctou: pocta Aleši Fettersovi*. Liberec: Bor, 2013, s. 166.

„Skutečně to byla strašná krajina. Nedostupné skalnaté vrchy a zase velmi řídkými lesy ze samých velikánů, v nichž měl člověk asi týž pocit jako červ pod nesmírnou klenbou chrámovou, nesenou obrovskými sloupy.“³⁷

Povstalci, proti kterým českoslovenští legionáři bojovali, měli několikanásobnou přesilu. Podle slov Rudolfa Marka nebyli dobře vyzbrojeni, používali však pušky s hrubými kalibry, které byly velmi nebezpečné. „Primitivně lité olověné koule“ i při malém zranění způsobily otravu krve a následnou smrt.³⁸

Také počasí v této části Ruska nebylo přívětivé, obvyklé byly časté deště. Legionáři neměli žádné stany, a museli tak pobývat v improvizovaných střížkách z různých listů a kůry. Stávalo se však, že se jim do tohoto „přístřeší“ dostávala voda, což byl problém i kvůli tomu, že nebyla možnost si věci usušit, jelikož rozdělávání ohně bylo kvůli povstalcům dovoleno pouze na skrytých místech.³⁹

Rudolf Marek vzpomíná také na dvacetikilometrovou cestu, kterou musel podstoupit, aby se dostal k legionářskému ešalonu. Tak dlouhá cesta v náročné krajině byla jistě nepříjemným zážitkem, který byl však ještě umocněný čtyřicetistupňovým sibiřským mrazem. Ani vlaky legionářů podle slov Marka nebyly pohodlné jako dříve, byla nouze o základní hygienické potřeby a místo postelí byla holá prkna.⁴⁰

Tyto vzpomínky jsou srovnatelné se vzpomínkami Václava Ladislava Holého, který musel s ostatními legionáři také podstupovat velice náročné pochody a potýkat se s nedostatkem různých potřeb a vybavení.

Dále se již dozvídáme jen o Markově návratu do vlasti. Z jeho vzpomínek si můžeme udělat představu o těžkých bojích s povstalci, ale také drsné sibiřské krajině, kterou podrobně popisuje. a s ní spojených tuhých mrazech, ve kterých museli českoslovenští legionáři přežívat.

³⁷ KOUDELKOVÁ, Eva. *Panu profesorovi s úctou: pocta Aleši Fetersovi*. Liberec: Bor, 2013, s. 180.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, s. 181.

⁴⁰ Tamtéž.

3.3.8 Antonín Petřů

Antonín Petřů se narodil 11. června 1893 ve Lhotě u Červeného Kostelce. Do ruského zajetí se dostal 19. prosince 1914, v té době měl hodnost vojína. Do legií se Antonín Petřů přihlásil v květnu roku 1916, zařazen byl 15. srpna 1916, konkrétně do 1. střeleckého pluku. Ve službách československých legií skončil k 13. červenci 1920, kdy byl členem 11. střeleckého pluku a měl hodnost štábního kapitána.

Obrázek 6: Antonín Petřů⁴¹

3.3.9 Příspěvky ve vlastivědném sborníku

Antonín Petřů se ve vlastivědném sborníku *Od kladského pomezí* ročník XVI. 1938–1939 podělil o své zážitky a vzpomínky na působení v Rusku. O nich se dočteme v kapitolách „Boj s obrněným autem“ a „Učiteli – vychovateli legionářů“.

Dozvídáme se o bojích s bolševiky na západouralské železniční trati, obsazování stanic československými legionáři, přechodu řeky Čusové a také samozřejmě o obrněném bolševickém autě. Antonín Petřů v souvislosti s tímto střetem udává počet padlých Čechoslováků i bolševiků. Během postupování Ruskem si Petřů všímá například četných pomníků padlým československým legionářům podél transsibiřské magistrály. Při zastavení ve stanici v Dubně zase zmiňuje, že se jedná o oblast s mnoha „Čechy-kolonisty“.

⁴¹ Foto dostupné z: HURDÁLEK, Josef. *Od kladského pomezí: Vlastivědný sborník pro okresy Náchod a Nové Město nad Metují*. Ročník XVI. 1938–1939. Náchod: Tiskařské a nakladatelské družstvo „Jiráskův kraj“, 1938–1939, s. 5.

Petrů píše i o ruském zajetí. Poznamenává například, že mezi „mužiky“ se o situaci na bojištích první světové války nevědělo nic. Dozvídáme se také, že Antonín Petrů tehdy přestoupil k pravoslaví, jelikož chtěl zajistit ruskou poslušnost.

Ani jeden z textů není obsáhlý, i tak ale může být velmi přínosný. Legionář Petrů ve svých vzpomínkách využívá přirovnání, zmiňuje například ruskou slovní hříčku („Kalačom ne vymaniš!“) nebo cituje plukovníka Mamontova při slavnostní přísaze při vstupu do československých legií.

3.3.10 Vzpomínky Antonína Petrů

Na začátku ruského zajetí Antonín Petrů vzpomíná na „důkladnou tělesnou prohlídku“ transportu, ve kterém s ostatními přijel. Podle jeho slov se nejednalo ani tak o hledání zbraní a nábojů, ale o jiné cenné věci jako například hodinky, peníze, prádlo nebo dokonce jídelní přístroje. Antonín Petrů se této prohlídce vyhnul, i tak ji ale považoval za zaznamenaníhodnou.

Tuto vzpomínku Antonína Petrů s Rusy bychom mohli srovnat se zkušeností legionáře Václava Holého, který vzpomínal na úplatky, jež na Rusy platily. Domnívám se, že v tehdejší Rusku byla o spoustu věcí nouze, a proto se ruští vojáci rádi obohacovali.

Dále zmiňuje věznici, do které se kvůli prosbě o „urychleném odeslání do Kyjeva“ dostal. Petrů píše, že tam pobyl pět dnů, ale najíst dostal pouze dvakrát.⁴² Více se bohužel o jeho „pobytu“ ve věznici nedozvídáme. Dočteme se však, že zde při čekání na odjezd do Kyjeva pracoval s ostatními zajatci ve vojenské zahradě. I tyto zkušenosti můžeme srovnat se zkušenostmi legionáře Václava Ladislava Holého, který se také bez důvodu ocitl ve věznici a poté pracoval na poli.

Ze zaznamenaných vzpomínek Antonína Petrů již z dob působení v československých legiích se dozvídáme o úspěších československých legionářů a také o neschopnosti „Rudoarmějců“. Ta byla spojená mimo jiné s již výše zmíněným obrněným vozidlem, které bylo patrně dobře vybaveno, ale Rusové ho neuměli ovládat. Výsledek jejich mohutné střelby z vozidla jim tak nepřinesl prakticky žádný účinek. Petrů píše také o obsazení železniční křižovatky stanice Kuzino a následném střetu s bolševiky, kterým posléze zabavili zbraně.

⁴² Foto dostupné z: HURDÁLEK, Josef. *Od kladského pomezí: Vlastivědný sborník pro okresy Náchod a Nové Město nad Metují*. Ročník XVI. 1938–1939. Náchod: Tiskařské a nakladatelské družstvo „Jiráskův kraj“, 1938–1939, s. 6.

„Levý bočný voj. vedený praporčíkem J. Hudcem 3/3. roty, narazil v lese blízko stanice Chompik na nepřátelskou hlídku. Rudoarmějci se bez boje vzdávali.“⁴³

Vzpomínky legionáře Antonína Petřů jsou částečně útržkovité, jelikož se jedná o příspěvky ve sborníku, a ne o ucelený text jako v případě Václava Ladislava Holého. I tak si však můžeme udělat představu o neschopnosti ruských bolševiků a nalezneme také paralely v osudu s dalšími legionáři zmíněných v této práci.

⁴³ HURDÁLEK, Josef. *Od kladského pomezí: Vlastivědný sborník pro okresy Náchod a Nové Město nad Metují*. Ročník XVI. 1938–1939. B. Náchod: Tiskařské a nakladatelské družstvo "Jiráskův kraj", 1938–1939, s. 35.

4 ZÁVĚR

Předmětem této bakalářské práce je zmapování osudů náchodských rodáků působících v československých legiích, jejich vzpomínek spojených s Ruskem a vzájemné srovnání zkušeností legionářů.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, kolik legionářů z Náchodska bojovalo ve službách legií v Rusku, pokusit se o nich získat informace ve Státním okresním archivu Náchod a pokud možno dohledat jejich konkrétní vzpomínky.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem se zabývala situací Čechů a Slováků na území tehdejšího Ruského impéria, jelikož tento fakt, jak ze zdrojů vyplynulo, hrál důležitou roli v pozdějším formování československých legií v Rusku. Dále jsem se věnovala tzv. České družině, která také značně přispěla ke vzniku legií. Jednu kapitolu jsem věnovala srbské armádě, jež nemusí být pro všechny známá, ale v mapování historie československých legií musí být zastoupena. Nevynechala jsem ani důležitou bitvu u Zborova, kde naši vojáci předvedli svou sílu, a hlavně chuť bojovat. Jak se ukázalo, na osud československých legionářů měla vliv Říjnová revoluce, která urychlila odchod vojáků z tehdejšího území Ruska. V souvislosti s postupováním na východ bylo důležité zmínit také bitvu u Bachmače, která proběhla mezi Čechoslováky a Němci na železničním uzlu a kde legionáři zvítězili a umožnili tak další postup. Věnovala jsem se také četným konfliktům s bolševiky.

V úvodu praktické části jsem popsala, kolik náchodských rodáků sloužilo v československých legiích v Rusku. Neočekávala jsem, že můj rodný okres bude mít takové četné zastoupení. Zmínila jsem také padlé „Náchodáky“ ve významné bitvě u Zborova.

Dále jsem nemohla vynechat Pamětní desku legionářům a Sokolům padlým v první světové válce. Tato deska nacházející se před náchodskou Sokolovnou zachycuje čtyři jména náchodských legionářů působících v Rusku (a jednoho ve Francii). Těmto čtyřem vojákům jsem ve své práci věnovala krátké medailonky, informace jsem čerpala především z *Velké encyklopedie osobností Náchoda* a také projektu *Legie 100*.

Druhou část jsem již věnovala konkrétním vzpomínkám legionářů. Byla jsem odkázaná na informace, které se dali získat ze Státního okresního archivu v Náchodě. Podařily se mi najít vzpomínky třech náchodských rodáků. Nejobsáhlejší byly vzpomínky Václava

Ladislava Holého, kterým byl věnován celek ve Sborníku Státního okresu Náchod „Stopami dějin Náchodska“. Snažila jsem se vybrat a popsat části vzpomínek týkající se Ruska, ruského obyvatelstva a vojáků, na které Václav Holý vzpomíná a které považuje za zaznamenáníhodné. Při zpracovávání jeho vzpomínek jsem se setkala s nespokojeností ohledně toho, jak Rusové československé legionáře přijali, s popisem určité neschopnosti bolševických vojáků, ale také se zaznamenáním většinou hmotné pomoci našim legionářům ze strany ruského obyvatelstva.

U dalších dvou legionářů (Rudolfa Marka a Antonína Petrů) jsem zaznamenala podobné vzpomínky týkající se střetů s bolševiky a jejich bezmocnosti proti československým legionářům. Legionáři také podobně popisovali těžké sibiřské podmínky a velice náročné pochody, které museli podstupovat.

V medailoncích u každého z těchto tří legionářů jsem také snažila zaznamenat, jaké osudy je čekaly po návratu do vlasti. U Antonína Petrů se mi tato informace bohužel nepodařila zjistit, u Václava Ladislava Holého a Rudolfa Marka jsou však „polegionářské“ osudy známy. Poslední jmenovaný dožil pokojně svůj život v rodné oblasti v profesi učitele, Václav Holý však takové štěstí neměl. Za pomoc Josefu Vaňkovi, krajskému tajemníkovi Československé sociální demokracie, byl gestapem zatčen a odsouzen k trestu smrti.

5 RESUMÉ

Темой настоящей бакалаврской работы является рассмотрение судеб находских легионеров, которые служили в чехословацких легионах, их воспоминаний, связанных с Россией, и сравнение опыта легионеров.

Главной целью работы было узнать, сколько легионеров из области Находа воевало в службах легиона в России, попытаться получить о них информацию в Государственном областном архиве Находа и поискать их конкретные воспоминания.

Бакалаврская работа состоит из двух основных частей – теоретической и практической.

В теоретической части я рассматривала положение чехов и словаков на территории тогдашней Российской империи. Как выяснилось, до Первой мировой войны там проживало около 100 000 чехов и словаков. Большинство из них приехало в Российскую империю после 1870 года, веря в призрак свободной земли. Много чехов и словаков проживало в Волынской области. В больших городах тогда жили в основном чешские интеллектуалы. Чехи основали землячества, некоторые из них носили политический характер и поддерживали царскую Россию.

Формирование чехословацких войск в России имело большое значение для возникновения так называемой Чешской дружины. Его основу составляли 720 добровольцев, называвшихся «Стародружинниками». Благодаря знанию немецкого языка добровольцы часто выступали в роли переводчиков при допросах австрийских заключенных. На должности офицеров и унтер-офицеров были поставлены русские командиры. Интерес к расширению Чешской дружины постепенно рос, но из-за необходимости иметь российское гражданство и травмирующих воспоминаний, связанных с предыдущими боевыми действиями на войне, это было не так просто.

Следующую главу я посвятила вступлению чехословацких добровольцев в сербскую армию, где сербское гражданство не требовалось. В начале 1916 года в Одессе была сформирована 1-я сербская добровольческая дивизия. Чехи и словаки принимали участие в боях в Добрудже, а также на Салоникском фронте в составе сербской армии. Служба чехословаков в Королевской сербской армии не относится

к числу самых известных глав легионерской истории, но она, несомненно, сыграла важную роль в последующем формировании чехословацких легионов.

Зборовское сражение также способствовало формированию легионов. В этом сражении чехословакам разрешили принять участие в наступлении Керенского, где они выступили против австро-венгерских солдат. Здесь они отличились в основном благодаря своим боевым приемам. После Зборовского сражения Керенский разрешил неограниченный набор добровольцев из числа австрийских пленных, что способствовало формированию 1-й Чехословацкой стрелковой дивизии, резервной бригады на Украине и особенно Чехословацкого армейского корпуса.

Однако из-за Октябрьской революции Чехословацкий армейский корпус не мог оставаться в России, поэтому было решено переместить его часть во Францию. Чехословакам грозила выдача австрийцам или немцам. Столкновение с немцами - тема главы «Сражение под Бахмачем». В то время Бахмач был крупнейшим железнодорожным узлом в Украине, через него проходили пять линий и маршрут в центральную Россию. Немецкие войска продвинулись в этот северный украинский город из Киева, а также из Гомеля в Беларуси. Для чехословацких войск было чрезвычайно важно оказать сопротивление немцам, чтобы они могли продолжить движение на восток. Это удалось сделать чехословакам благодаря успешным контратакам.

Следующая глава теоретической части бакалаврской работы описывает отправку чехословацких войск во Францию. Единственным возможным маршрутом казался путь через всю Россию, поскольку Центральные державы, с которыми чехословаки не хотели вступать в конфликт, находились на западе. Прежде чем чехословацкие легионы отправились во Владивосток, они должны были сдать оружие большевикам в русском городе Пенза. В начале пути легионеров не было никаких происшествий, но вскоре все изменилось. Постепенно транспорт стал замедляться, случалось, что эшелонам приходилось долго ждать на каждой станции. Это, конечно, не укрепило настрой легионеров, которые считали, что это не просто случайность. Эти события привели к так называемому «Челябинскому инциденту» (Восстанию Чехословацкого корпуса), который произошел в середине мая 1918 года.

В Челябинске произошел конфликт между чехословацкими легионами и большевиками. Затем легионеры ожидали следующего транспорта в Челябинск.

Однако дело было не в том, что не ходили поезда. В частности, 14 мая мимо чешских легионеров проходил поезд с немецкими и австро-венгерскими пленными, из которого вылетел кусок какого-то предмета, тяжело ранив чехословацкого добровольца, который едва не лишился жизни. Поезд с пленными был остановлен, и чехословацкие легионеры начали поиски преступника. Произошла расправа, в расследовании которой участвовал и челябинский Совет. Тот вызвал на допрос десять человек из 6-го полка, которые впоследствии были заключены в тюрьму. Легионеры потребовали от Советов выдачи всех заключенных чехословаков. Однако советская сторона не выполнила требования, и чехословаки заняли южную часть города, центр и мост через реку. У большевиков не было шансов против чехословацких легионов, обе железнодорожные станции были заняты, а чехословацкие солдаты даже получили оружие. После этих событий легионы были уже удовлетворены, и заключенные чехословаки были освобождены. Этот инцидент еще больше обострил отношения между чехословацкими легионами и советским правительством и привел, например, к решению о полном разоружении чехословацких войск.

Последняя глава посвящена дальнейшим конфликтам с большевиками и возвращению чехословацких легионеров на родину. В начале июня 1918 года чехословаки захватили Самару, где было создано российское демократическое правительство. К концу августа 1918 года чехословаки уже контролировали всю Транссибирскую магистраль. Однако в начале октября им пришлось отступить на южный Урал. Весной 1919 года чехословацкие войска взяли под контроль магистраль, а также подавили большевистское восстание в Сибири. В 1919 году состоялось наступление Колчакова и его армии, но большевикам удалось его подавить, и войска Колчака были вынуждены отступить на восток. В результате этих событий отступающие чехословацкие войска уже заключили перемирие с советским правительством и смогли эвакуироваться во Владивосток, откуда вернулись в Европу.

Практическая часть бакалаврской работы посвящена конкретным легионерам из области Находа. В первой главе сообщается о количестве находских легионеров, которые воевали в России, а также о количестве павших. Следующая глава посвящена Мемориальной доске легионерам и соколам, погибшим в Первой

мировой войне, на которой изображены имена пяти легионеров, четверо из которых служили в России. Отдельным легионерам посвящены отдельные портреты.

В следующие главы рассматриваются конкретные воспоминания трех легионеров из Находа. Первые воспоминания посвящены легионеру Вацлаву Ладиславу Голому. Этот легионер сам записал свои воспоминания, которым было посвящено издание сборника Государственного областного архива Находа. В главе об этом сборнике рассказывается о том, из каких частей он состоит, на что Гольй обращал внимание и каким образом он писал. Далее описываются мемуары и выделяются части, относящиеся к России. Главы о воспоминаниях разделены на две части – перед вступлением в легионы и после. Гольй вспоминает о неприятном обращении со стороны русских, о своем опыте в тюрьме и тяжелых маршах. Он также упоминает о борьбе с большевиками, настроениях в российском обществе того времени и некомпетентности сибирского правительства.

Легионер Рудольф Марек опубликовал свои воспоминания в газете «Lidové povíu». Здесь он описывает свои воспоминания о городе Ачинске. Вместе с другими легионерами он сражался против многочисленных большевиков в очень трудных условиях. Из его воспоминаний становится известно, что легионерам не хватало даже предметов первой необходимости. Его воспоминания можно сравнить с воспоминаниями Вацлава Голого.

Воспоминания Антонина Петру можно найти в краеведческом сборнике, они рассматриваются в двух более коротких главах. Мы узнаем о боях с большевиками на Западно-Уральской железнодорожной линии, занятии станций чехословацкими легионерами, переправе через реку Чусовую, а также о бронированном большевистском вагоне. Продвигаясь по России, Петру отмечает, например, многочисленные памятники погибшим чехословацким легионерам вдоль Транссибирской магистрали. Петру также пишет о русском броневике. Он отмечает, например, что среди «мужиков» ничего не было известно о ситуации на полях сражений Первой мировой войны. В начале своего российского плена Антонин Петру вспоминает о «тщательном физическом осмотре» транспорта, в котором прибыли он и другие. По его словам, это был поиск не столько оружия и пуль, сколько других ценных предметов, таких как часы, деньги, постельное белье или даже столовые приборы. Антонин Петру избежал этого поиска, но все же счел его

заслуживающим внимания. Этот «опыт» Антонина Петру с русскими можно сравнить с опытом legionера Вацлава Голого, который вспоминал о взятках, которые давали русским. Из записанных Антонином Петру воспоминаний о его службе в чехословацких легионах становится известно об успехах чехословацких legionеров, а также о некомпетентности «Красноармейцев». Эти переживания были отмечены у всех трех legionеров из Находа.

Мемуары legionера Антонина Петру частично отрывочные, в отличие от полного текста Вацлава Ладислава Голого. Тем не менее, мы можем получить представление о «способностях» русских большевиков, а также найти параллели в судьбе с другими legionерами, упомянутыми в этой работе.

LITERATURA

1. EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. Brno: CPress, 2018.
2. HURDÁLEK, Josef. *Od kladského pomezí: Vlastivědný sborník pro okresy Náchod a Nové Město nad Metují*. Ročník XVI. 1938–1939. Náchod: Tiskařské a nakladatelské družstvo „Jiráskův kraj“, 1938–1939.
3. HOLÝ, Václav Ladislav. *Se sokolským odznakem „Na stráž!“ kolem světa, aneb, Vzpomínky 1914–1920 jak je zaznamenal náchodský rodák a ruský legionář Václav Ladislav Holý*. Náchod: Státní okresní archiv Náchod, 1998.
4. HONZÍK, Miroslav. *Legionáři*. Praha: Novinář, 1990.
5. KOUDELKOVÁ, Eva. *Panu profesorovi s úctou: pocta Aleši Fetersovi*. Liberec: Bor, 2013.
6. MURATOV, Alexandr a Dina MURATOVA. *Osudy Čechů v Rusku, 19.–20. století: cesta z Kyjeva do Vladivostoku*. Praha: Scriptorium, 2017.
7. MOJŽÍŠ, Milan (ed.), & EPOCH, N. *Československé legie 1914–1920: Katalog k výstavám Československé obce legionářské*. EPOCH ve spolupráci s Československou obcí legionářskou. Praha: EPOCH, 2017.
8. PICHLÍK, Karel, Bohumír KLÍPA a Jitka ZABLOUDILOVÁ. *Českoslovenští legionáři, 1914–1920*. Praha: Mladá fronta, 1996.
9. SÁDLO, Václav a Lydie BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda: 600 medailonů již nežijících osobností se vztahem k Náchodu ze všech oblastí života*. Náchod: Město Náchod, 2015.
10. VLČKOVÁ, Věra a Jan ČÍŽEK. *Nevrátili se – mrtvi jsou*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017.
11. ZUBOV, Andrej. *Dějiny Ruska 20. století 1*. Praha: Argo, 2017.

Internetové zdroje:

1. Bachmač 1918. Dostupné z: <http://legie100.com/vystavy/bachmac-1918/>.
2. Čeští dobrovolníci v srbském vojsku. Dostupné z: <http://legie100.com/vystavy/cesti-dobrovolnici-v-srbskem-vojsku/>.
3. Česká družina: Její zrod a první boje českých vlastenců v Rusku. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/ceska-druzina-jeji-zrod-a-prvni-boje-ceskych-vlastencu-v-rusku-8110202>.
4. Incident, ze kterého vzešel boj legií se sovětskou mocí. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/incident-zazehl-jiskru-ze-ktere-vzesel-plamen-stretu-legii-se-sovetskou-moci/>.
5. První dobrovolníci v Rusku: vznik a bojová činnost České družiny. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/prvni-dobrovolnici-v-rusku-vznik-a-bojova-cinnost-ceske-druziny/>.
6. Ruské legie v bitvě u Bachmače, 1918. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/exhibit/ruske-legie-v-bitve-u-bachmace-1918/>.
7. Vznik Československého armádního sboru v Rusku. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vznik-ceskoslovenskeho-armadniho-sboru-v-rusku/>.
8. Zborov: bitva, která čs. vojákům vydobyla respekt. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/zborov-bitva-ktera-cs-vojakum-vydobyla-respekt/>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Pamětní deska. Zdroj: vlastní foto	18
Obrázek 2: Almanach. Zdroj: vlastní foto.....	19
Obrázek 3: Pamětní deska na rodném domě ²³	20
Obrázek 4: Václav Ladislav Holý ²⁴	22
Obrázek 5: Rudolf Marek ³¹	29
Obrázek 6: Antonín Petru ³³	31

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Klára Machková

Jméno a příjmení vedoucího práce: doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské práce: Osudy náhodských legionářů v Rusku

Počet použitých zdrojů: 19

Klíčová slova: legionáři, historie, Náchod, vzpomínky, osudy

Charakteristika práce: Tato bakalářská práce je věnována zmapování osudů náhodských rodáků působících v československých legiích v Rusku. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zaměřuje na historii československých legií, jejich formování a působení v Rusku. Teoretická část pojednává o konkrétních legionářích, jejich osudech a vzpomínkách z legií.

ANNOTATION

First and last name of the author: Klára Machková

Work leader: doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.

Name of the department and the faculty: Department of Slavonic Studies, Faculty of Arts, Palacký University in Olomouc

Title of the bachelor thesis: Life Stories of Legionaries from Náchod Region in Russia

Number of used sources: 19

Key words: legionaries, history, Náchod, memories, stories

Characteristic: This bachelor thesis is dedicated to the mapping of the life stories of legionaries from Náchod region in Russia. The thesis is divided into theoretical and practical parts. The theoretical part focuses on the history of the Czechoslovak legionaries, their formation, and activities in Russia. The theoretical part deals with specific legionaries, their life stories, and memories from the legions.